

عوامل مؤثر بر مشارکت در ساماندهی بافت‌های فرسوده شهری (مطالعه موردی: محدوده دولتخواه جنوبی)

حسن اسماعیل‌زاده^۱، شمس‌ی صالح‌پور^۲ و یعقوب اسماعیل‌زاده^۳
تاریخ وصول: ۱۳۹۲/۷/۱۴، تاریخ تایید: ۱۳۹۲/۱۰/۲

چکیده

آنچه که به‌عنوان خلاء برنامه‌ریزی در ممالک کشورهای جنوب از جمله ایران محسوب می‌گردد، نبود یا ضعف مشارکت در انجام برنامه‌ریزی‌ها است. این امر باعث توسعه نیافتگی در حوزه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، مدیریتی و کالبدی شده است. در این میان، شناسایی عوامل مؤثر در افزایش یا کاهش میزان مشارکت، نکته مهمی است که شناخت آنها می‌تواند روند توسعه مشارکت را تسهیل نماید. تحقیق حاضر، با هدف بررسی عوامل مؤثر بر میزان مشارکت مردم در ساماندهی بافت‌های فرسوده شهری تدوین شده است. برای انجام این کار از متغیرهای مختلفی مثل وضعیت اجتماعی، وضعیت اقتصادی، وضعیت روانشناختی، کیفیت محتوای پروژه، سن پاسخ دهندگان، و تحصیلات آنها استفاده شده است. بدیهی است که توجه به مشارکت مردم و شناخت عوامل مؤثر بر افزایش یا کاهش میزان مشارکت، می‌تواند از هزینه‌های وارده بر مدیریت شهری را کاسته و انجام امر ساماندهی را تسریع بخشد. جامعه آماری شامل محدوده دولتخواه جنوبی واقع در منطقه ۱۹ تهران می‌باشد. حجم نمونه برابر با ۷۲ خانوار و شیوه نمونه‌گیری به صورت اتفاقی بوده است. روایی پرسشنامه براساس اعتبار صوری و پایایی آن با آلفای کرونباخ موردبررسی قرار گرفته است. نتایج نشان می‌دهد که بین متغیرهای اجتماعی، روانشناختی، اقتصادی، کیفیت محتوای پروژه، و تحصیلات با میزان مشارکت مردم رابطه معناداری وجود دارد، در حالی که بین سن پاسخ دهندگان، با میزان مشارکت مردم رابطه‌ای وجود ندارد. بررسی‌های مدل تحلیل مسیر نیز نشان داد که متغیرهای اقتصادی و روانشناختی به‌طور مستقیم و متغیرهای اجتماعی و کیفیت محتوای پروژه به‌صورت غیرمستقیم بر میزان مشارکت مردم محلی در ساماندهی بافت‌های فرسوده تاثیر دارد.

کلیدواژگان: مشارکت شهروندی، بافت‌های فرسوده، تحلیل‌های آماری، دولتخواه جنوبی.

۱. استادیار گروه جغرافیای انسانی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران و نویسنده مسئول پیگیری مقاله

۲. دانشجوی دکترای دانشگاه خوارزمی و مدرس گروه جغرافیا، دانشگاه پیام نور

۳. کارشناس ارشد برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه گیلان

مقدمه

آنچه که امروزه دولت‌ها با آن مواجه هستند روند رو به رشد شهری و شهرنشینی و بروز مشکلات متعدد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی از یکسو، و ناکارآمد بودن روش‌های مدیریت و کنترل توسعه شهری جهت رفع مشکلات و تنگناهای مذکور از سوی دیگر، می‌باشد. اکثریت جمعیت شهری بویژه در کشورهای در حال توسعه از استانداردهای پایین زندگی برخوردارند و پیش‌بینی می‌شود که روزبروز بر تعداد این جمعیت افزوده شود (Johnston and et al, 1993. p 1). شهرها به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه با مشکلات عدیده‌ای نظیر بسط اسکان غیررسمی، رشد ناهنجاری‌های اجتماعی، ازدیاد شکاف‌های درآمدی و فرهنگی، آلودگی‌های زیست‌محیطی، اشباع زیرساخت‌های کالبدی و اجتماعی، هویت زدایی و کاهش کیفیت زندگی مواجه‌اند به طریقی که ناپایداری در ابعاد مختلف زندگی را به دنبال دارد. مساله اصلی در این است که با افزایش روزافزون جمعیت، منابع در اختیار مدیریت شهری افزوده نمی‌شود. در این شرایط، به نظر می‌رسد مدیریت مطلوب منابع محدود و توسعه مشارکت بین شهروندان، نهادهای مدنی و مدیران، راه چاره‌های عمده جوامع شهری محسوب می‌گردد که می‌توان در حل مسائل یاد شده، از آنها بهره‌گیری نمود.

بافت‌های فرسوده شهری از جمله مسائلی است که نیاز به عمران و توسعه دارند. در شرایط کنونی شهرهای ایران، نزدیک به ۳۵ درصد ابنیه به ویژه در کلانشهرها جزو بافت‌های فرسوده بوده و نیاز به ساماندهی دارند. بنابراین بر مدیریت شهری و سایر نهادهای درگیر در بافت‌های فرسوده، لازم است که از الگوی مشارکت شهروندی بهره گرفته و شهروندان را درگیر امر توسعه نمایند. محدوده دولتخواه جنوبی یکی از محدوده‌های منطقه ۱۹ تهران است که فرسودگی بناها و مهاجرت مردم به سایر محلات از ویژگی‌های مشخص آن است. به نظر می‌رسد استفاده از مشارکت مردم در امر ساماندهی بافت‌های فرسوده می‌تواند هزینه‌های مدیریت شهری را کاسته و روند ساماندهی را تسریع نماید. انجام این تحقیق به منظور شناسایی نقش عوامل مؤثر در توسعه مشارکت مردم در عمران شهری و برجسته‌سازی اهمیت استفاده از رویکرد مشارکتی در مدیریت شهرها ضروری است. از جمله اهدافی که در تحقیق حاضر در جستجوی دستیابی بدانها تلاش می‌گردد، عبارتند از: شناخت عوامل مؤثر بر مشارکت

شهروندان در ساماندهی بافت‌های فرسوده محلی؛ سنجش میزان مشارکت شهروندان در ساماندهی بافت‌های فرسوده محدوده دولتخواه جنوبی؛ ارزیابی سهم هر یک از متغیرها در توسعه مشارکت شهروندان در امر ساماندهی بافت‌های فرسوده؛ و تعیین تاثیرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرها بر میزان مشارکت شهروندان. در این راستا فرضیه‌های تحقیق عبارتند از:

۱. بین وضعیت اجتماعی، اقتصادی، روانشناختی، و کیفیت محتوای پروژه با میزان مشارکت مردم در ساماندهی بافت‌های فرسوده رابطه معناداری وجود دارد.
۲. هرچه قدر تحصیلات ساکنین بیشتر باشد، میزان مشارکت آنها در ساماندهی بافت‌های فرسوده نیز بیشتر خواهد شد.
۳. بین سن و میزان مشارکت مردم محلی در ساماندهی بافت‌های فرسوده رابطه معناداری وجود دارد.

مفاهیم، دیدگاهها و مبانی نظری

به‌طور کلی مشارکت فرایندی است که طی آن افراد، گروهها و سازمانها در انجام طرحها و برنامه‌ها با هم بصورت فعال همکاری می‌کنند. از نظر "بانک جهانی"، مشارکت فرایندی است که از طریق آن صاحبان منافع در برنامه‌های مربوط به فعالیتهای توسعه اثر گذاشته و بر تصمیمات و منابعی که آنها را تحت‌تاثیر قرار می‌دهد، نظارت دارند (<http://www.worldbank.org>). "سازمان بین‌المللی کار" (I.L.O)، مشارکت را سهم افراد یا گروههای سازمان یافته جمعیت فعال از لحاظ اقتصادی، در تسریع توسعه اقتصادی و اجتماعی می‌داند (www.ILO.com). از نظر موسر، مشارکت بدین معناست که مردم به منظور حصول یک نتیجه مطلوب بسیج شوند (Moser, 1983. p 11). مشارکت محاسن متعددی دارد که از جمله آنها می‌توان به مواردی چون آموزش، کاهش هزینه‌ها، توانمندسازی، و مدیریت محیطی اشاره نمود (Renee A.Irvan, Jhon Stansbury, 2004, p.56). بر اساس این اصل، تمامی شهروندان بایستی مستقیماً یا از طریق نهادهای میانجی که نشان‌دهنده علائق آنها باشد در فرایند تصمیم‌گیری شرکت داشته باشند. چنین مشارکتی بر مبنای آزادی بیان و آزادی انجمنها صورت می‌گیرد (<http://www.tugi.apdip.net>).

تاکنون تئوری جامعی در زمینه بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در پروژه های شهری که دربرگیرنده همه متغیرهای اثرگذار باشد، مطرح نشده است. البته به صورت موضوعی، مطالعاتی در شاخه‌های مختلف علمی (جغرافیای انسانی، روانشناسی، جامعه‌شناسی و ...) انجام شده است که از جامعیت لازم برخوردار نبوده و رویکرد بخشی به مشارکت داشته‌اند. به‌عنوان مثال، نظریات کارل مارکس، ماکس وبر و جورج زیمل در بررسی بیگانگی انسانها نسبت به دست ساخته‌هایشان و احساس بی‌قدرتی آنان در مقابل نهاد خارج از خود (شهرداری) قابل توجه است که مشارکت را تابع این عوامل دانسته‌اند. متغیر دیگر در این زمینه، ارزیابی هزینه - فایده مشارکت است که از سوی هومنز مطرح شده است. وی معتقد است که انسان همواره می‌کوشد تا رفتارهایی را که به پاداش، منتهی می‌شود در کنش‌های متقابل (مشارکت) جستجو کند (هاشمیان و همکاران، ۱۳۹۰: ۴).

در حوزه جامعه‌شناسی نیز از اثربخشی متغیرهایی نظیر عضویت انجمنی، اعتماد اجتماعی و پایگاه اجتماعی بر مشارکت مردم نام برده شده است. سیلز، وینز و تورن، عضویت انجمنی افراد را مهمترین عامل مؤثر بر مشارکت قلمداد می‌کنند. متغیر اعتماد اجتماعی نیز از سوی برخی دیگر از جامعه‌شناسان نظیر مارتین لیپست، به عنوان عامل اثرگذار بر مشارکت شهروندی بررسی شده است. در تحقیقات دیگری نیز همانند مونتالوو، کلی و دنیس، از متغیرهایی چون نوع مالکیت مسکن، احساس قدرت یا بی‌قدرتی، اعتماد اجتماعی، رضایت از مدیریت شهری، و پایگاه اجتماعی - اقتصادی نام برده شده است که بر میزان مشارکت شهروندان اثرگذار هستند (kelli and et al; 2008: 830). در داخل کشور نیز تحقیقات انجام شده نشان می‌دهد که غیر از متغیرهای یادشده، متغیرهای دیگری نیز بر مشارکت تاثیرگذارند که از جمله آنها به متغیرهای روانشناختی و اقتصادی (وضعیت اقتصادی و شغلی) متغیرهای مرتبط با محتوای پروژه (میزان اطلاع از ماهیت و نتایج)، سن، و غیره اشاره نمود.

جدول ۱: متغیرهای اثرگذار بر مشارکت شهروندان در اداره امور شهر

متغیرهای مؤثر بر مشارکت	نظریه پردازان
اعتماد و اعتمادسازی یکی از متغیرهای اصلی در میزان مشارکت شهروندان در امور مختلف شهری است.	لوهمان، باربر و دریکول
اعتماد از لوازم اصلی فرهنگ مردمی و مشارکتی است.	آلموند و وربا
اعتماد، شرط اصلی برقراری کنش ارتباطی است.	هابرماس
رضایت - شهروندی که از وضع زندگی خود رضایت بیشتری داشته باشد، تمایل بیشتری به مشارکت در امور شهری نشان خواهد داد.	گرونیبرگ
رضایت اجتماعی، پایه کنش اجتماعی را تشکیل می‌دهد.	مازلو
اعتماد اجتماعی	مارتین لیپست، اسمیت و لی
حس مسوولیت‌پذیری یکی از ارکان مشارکت محسوب می‌گردد	مک کلند
احساس قدرت	کارل مارکس، ماکس وبر و جورج زیمل
متغیرهای اقتصادی	هومنز
عضویت انجمنی، اعتماد اجتماعی و پایگاه اجتماعی	سبلیز، وینر و تورن
مالکیت مسکن، احساس قدرت یا بی قدرتی، اعتماد اجتماعی، رضایت از مدیریت شهری، و پایگاه اجتماعی - اقتصادی	مونتالوو، کلی و دنیس
احساس تعلق، سطح تحصیلات، میزان رضایت، و تعامل اجتماعی	سیدهادی حسینی و همکاران
انگیزه، تحصیلات، آگاهی از عملکرد سازمانی، رسانه‌های ارتباط جمعی	پوربھی
مالکیت، رضایت، احساس تعلق و وضعیت اجتماعی و اقتصادی	تقوایی و همکاران
سن، تحصیلات، اعتماد به نفس، وضعیت شغلی، روابط سنتی و اخلاقی، هزینه و فایده طرح، زبان، میزان شهرنشینی، احساس بی قدرتی	علوی تبار
ثروت، درآمد، آگاهی، تحرک اجتماعی، سن، تحصیلات، انگیزه، پایگاه اجتماعی - اقتصادی، و رسانه های عمومی	شکوری
سن، درآمد، تحصیلات، ویژگیهای اجتماعی - اقتصادی، نگرش مردم، میزان تمایل به مشارکت، میزان مهارت شهروندان، سطح رضایت از مدیریت منطقه	زارع و همکاران

در مجموع براساس آنچه که گفته شد، متغیرهای اثرگذار بر میزان مشارکت شهروندان را می‌توان در شش دسته کلی زیر طبقه‌بندی کرد که مبنای نظری تحقیق حاضر محسوب می‌گردند:

الف. **متغیرهای اجتماعی:** شامل اعتماد اجتماعی، عضویت انجمنی، تعامل اجتماعی، حس تعلق مکانی، و میزان رضایتمندی از عملکرد مدیریت شهری.

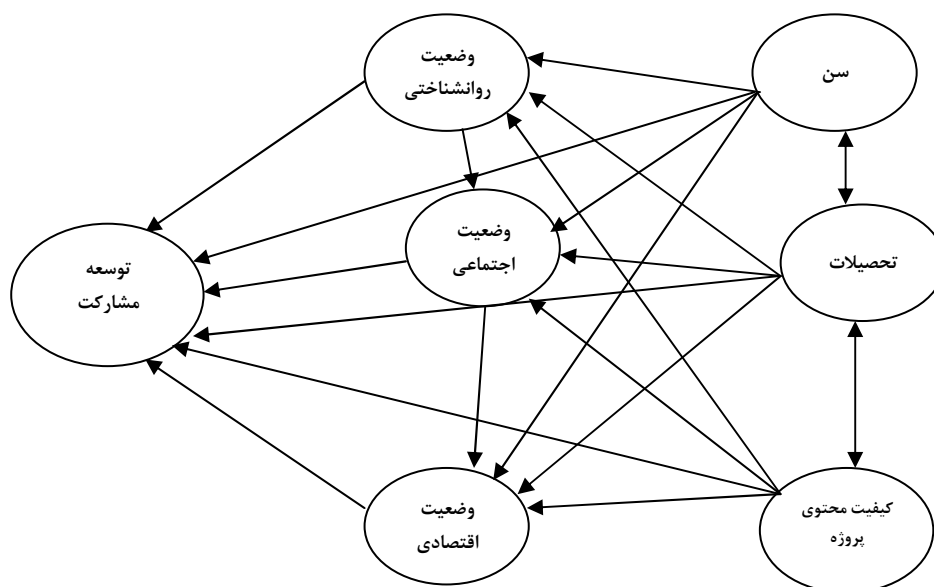
ب. **متغیرهای اقتصادی:** شامل پایگاه اقتصادی، وضعیت مالکیت مسکن، و فعالیت.

ج. **متغیرهای روانشناختی:** شامل حس مشارکت جویی، میزان احساس مسوولیت، اعتقاد به مشارکت، آگاهی از نتایج و مزایای مشارکت، و احساس قدرت و بی‌قدرتی.

د. **متغیرهای کیفیت محتوای پروژه:** شامل قابل فهم بودن، جامعیت، و تطابق با نیاز.

و) **متغیر تحصیلات.**

ه) **متغیر سن.**

شکل ۱: مدل نظری تحقیق

مواد و روش‌ها

روش تحقیق مبتنی بر روش همبستگی است که متغیرهای مختلف اجتماعی، اقتصادی، روانشناختی، محتوای پروژه، سن پاسخ‌دهندگان، و تحصیلات آنها مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته شده‌اند. گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای- میدانی بوده است. در روش کتابخانه‌ای به مطالعه اسناد، آمارها، نقشه‌ها و منابع اینترنتی پرداخته شده است. در روش میدانی نیز از ابزارهای مصاحبه، مشاهده و پرسشنامه استفاده شده است. جامعه آماری شامل محدوده دولتخواه جنوبی واقع در منطقه ۱۹ تهران است. حجم نمونه براساس فرمول کوکران با ۵ درصد خطا و سطح اطمینان ۹۵ درصد، برابر با ۲۸۸ خانوار (۷۲ سرپرست خانوار) از سرپرستان خانوارها بوده و شیوه نمونه‌گیری به صورت اتفاقی بوده است. در مرحله نمونه‌گیری سعی گردید به ملاک‌هایی چون بومی بودن، داشتن آگاهی از مسائل محلی، تنوع وضعیت مالکیت (مالک، مستاجر و ورثه‌ای)، تنوع شغلی (کسبه، کارمند، کارگر)، تنوع سنی و نظایر اینها توجه شود. روایی پرسشنامه براساس اعتبار صوری و پایایی آن با آلفای کرونباخ مورد بررسی قرار گرفته است که برابر با ۰.۸۹۵ بوده است (جدول ۲).

جدول ۲: آزمون پایایی پرسشنامه ساکنین محلی

ردیف	آزمون پایایی	پرسشنامه ساکنین
۱	مقدار آلفای کرونباخ	۰.۸۹۵
۲	تعداد نمونه‌ها	۷۲

منبع: تحلیل‌های نگارندگان، ۱۳۹۲

در تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری توصیفی و استنباطی نظیر رگرسیون چندمتغیره، ضریب همبستگی پیرسون، و مدل تحلیل مسیر (در نرم‌افزار SPSS) استفاده شده است. در ترسیم نقشه‌های موضوعی نیز از نرم‌افزار GIS بهره‌گیری شده است.

بحث

محدوده دولتخواه جنوبی با مساحت بیش از ۲۰ هکتار مساحت، جزئی از منطقه ۱۹ تهران (واقع در محله ۱۱) است. این محدوده از دو بخش مسکونی و کوره‌ها تشکیل شده است و در داخل ناحیه ۳ بین جاده ساوه در شمال، جاده آزادگان در جنوب و بزرگراه نور در شرق واقع شده است (سازمان نوسازی شهرداری تهران، ۱۳۸۷). جمعیت محدوده مورد مطالعه در سال ۱۳۹۰ برابر با ۵۷۲۹ نفر (۱۲۶۱ خانوار) بوده است. درخصوص وضعیت کاربری اراضی محدوده دولتخواه جنوبی باید گفت که پهنه مورد مطالعه از دو بخش کوره‌ها و منطقه سکونتگاهی تشکیل شده است. حدود ۴۵.۶ درصد کل محدوده به کوره‌ها و اراضی بایر و مخروبه اختصاص یافته و نزدیک به ۵۴.۴ درصد اراضی، کاربری سکونتگاهی - تجاری دارد. در داخل منطقه سکونتگاهی نیز طبق برداشت‌های انجام شده، ۸۰ درصد کاربری‌ها، مسکونی بوده و حکایت از ویژگی تراکم بالای مسکونی این پهنه دارد. ۵.۲۱ درصد از پلاک‌ها تجاری است و این پهنه تجاری بازگوکننده این واقعیت است که کاربری‌های تجاری این محدوده بیشتر نقش محلی داشته و در خدمت محدوده دولتخواه جنوبی هستند. فضاهای آموزشی، فرهنگی، سبز و کارگاهی شهری نیز حدود ۲۹ درصد کل محدوده سکونتگاهی را به خود اختصاص داده است. بر اساس مطالعات انجام شده، ۲۵.۰۳ درصد ابنیه محدوده قابل نگهداری هستند، ۳۸.۷۲ درصد ابنیه قابل تخریب و ۲۷.۹ درصد ابنیه نیز با انجام تعمیراتی، قابل استفاده هستند. در سطح محدوده، حدود ۳۹ درصد بناها یک طبقه، ۳۱ درصد دو طبقه، ۱۵ درصد سه طبقه، ۵ درصد چهار طبقه و حدود یک درصد پنج طبقه‌اند. در این پهنه، حدود ۲۶ درصد ساختمان‌ها بین ۰ تا ۱۰ سال، ۵۷.۳ درصد ساختمان‌ها بین ۱۰ تا ۳۰ سال و ۸.۳ درصد ساختمان‌ها بین ۳۰ تا ۵۰ سال عمر دارند. از نظر مالکیت ابنیه باید گفت ۵۱ درصد بناها در مالکیت بخش خصوصی قرار دارد که برابر با مساحتی در حدود ۱۸۹۳۴۷ مترمربع می‌باشد. ۳ درصد ابنیه دولتی و ۰.۳۹ درصد نیز وقفی هستند. لازم به ذکر است که حدود ۴۰ درصد بناها نیز تحت تملک سازمان نوسازی شهرداری تهران قرار داد. از نظر وضعیت سازه نیز از مجموع قطعات تفکیکی محدوده، بیش از ۵۶ درصد قطعات دارای اسکلت آجر و آهن، ۳۳ درصد اسکلت فلزی، ۲ درصد بتنی و ۰.۱ درصد سایر هستند. بر این اساس باید گفت که تنها ۳۶ درصد کل قطعات دارای اسکلت

سازه‌ای مناسب و قابل قبول هستند و بقیه دارای مصالح نامناسب‌اند. شبکه معابر محدوده مطالعاتی حدود ۰.۲۶ درصد مساحت کل ناخالص محدوده را به خود اختصاص داده است. مهمترین خیابان در سطح محدوده، محور خیابان دولتخواه (یا خیابان شهید شکری) است که ۱۱ متر عرض دارد. با توجه به توضیحاتی که ارائه شد می‌توان به فرسودگی محدوده دولتخواه جنوبی پی برد (سازمان نوسازی شهرداری تهران، ۱۳۸۷).

برای بررسی میزان مشارکت و عوامل تاثیرگذار بر آن، به پرسشگری از مردم محلی پرداخته شد. در این راستا با در نظر داشتن متغیرهای اقتصادی، اجتماعی، روانشناختی، محتوای پروژه، سن و تحصیلات به بررسی رابطه بین این متغیرها و میزان مشارکت مردم در ساماندهی بافت‌های فرسوده محلی اقدام شد.

شکل ۲: نقشه کاربری اراضی محدوده دولتخواه جنوبی

تحلیل یافته‌ها

برای آزمون فرضیه اول که رابطه بین وضعیت اجتماعی، وضعیت اقتصادی، وضعیت روانشناختی، و کیفیت محتوای پروژه با مشارکت مردم بررسی شده، از رگرسیون چندمتغیره استفاده شده است. نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد که ضریب R برابر با ۰.۸۹۶ می‌باشد (جدول ۳). این به معنای وجود ارتباط قوی بین متغیرهای یادشده است، بدین معنی که با بهبود

وضعیت اجتماعی، اقتصادی، روانشناختی و کیفیت محتوای پروژه، میزان مشارکت مردم نیز بیشتر می‌گردد. بر این اساس فرضیه صفر رد شده و فرضیه تحقیق ($\text{sig}=0.000$) تایید می‌شود.

جدول ۳: آماره‌های تعیین رگرسیون بین متغیرهای اجتماعی، اقتصادی، روانشناختی و محتوای پروژه با مشارکت مردم

مدل	ضریب R	ضریب تبیین	ضریب تبیین تصحیح شده	خطای معیار
میزان مشارکت مردم	.۸۹۶	.۸۰۳	.۷۹۱	.۴۷۷

منبع: مطالعات تحلیلی نگارنده، ۱۳۹۲

در جدول فوق، ضریب تبیین نشان می‌دهد که بیش از ۸۰ درصد از میزان مشارکت مردم، ناشی از شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی، روانشناختی و کیفیت محتوای پروژه است. یعنی بهبود شاخص‌های مذکور، ۰.۸۰۳ درصد می‌تواند میزان مشارکت مردم را افزایش دهد. همچنین مقدار F محاسبه شده (جدول ۴) در سطح ۹۵ درصد ($\text{sig}=0.000$) دست‌کم خطی بودن رابطه یکی از متغیرهای اجتماعی، اقتصادی، روانشناختی و محتوای پروژه را با میزان مشارکت مردم را تأیید می‌کند.

جدول ۴: واریانس رگرسیون چندمتغیره بین متغیرهای اجتماعی، اقتصادی، روانشناختی

و محتوای پروژه با میزان مشارکت مردم

مدل	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	کمیت F	سطح معنی‌داری
اثر رگرسیونی	۶۲.۰۴۰	۴	۱۵.۵۱۰	۶۸.۱۹۸	.۰۰۰
باقیمانده	۱۵.۲۳۸	۶۷	.۲۲۷	-	-
کل	۷۷.۲۷۸	۷۱	-	-	-

منبع: مطالعات تحلیلی نگارنده، ۱۳۹۲

همانگونه که در جدول شماره ۵ نشان داده شده است، مدل رگرسیون فرضیه اول عبارت است از:

$$y = (-1.080) x_1 + .357 x_2 + 1.083 x_3 + .45x_4 + .09 x_5$$

در این مدل، x همان متغیرهای مستقل فرضیه اول است و مقدار β نشان می‌دهد که به ازای ۱

واحد تغییر در انحراف معیار شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی، روانشناختی و محتوای پروژه، موجب خواهد شد که انحراف معیار شاخص‌های مشارکت شهروندان در ساماندهی بافت‌های فرسوده در متغیرهای اجتماعی، اقتصادی، روانشناختی و محتوای پروژه به ترتیب ۰.۱۶۸، ۰.۵۴۰، ۰.۲۷۵ و ۰.۰۵۲ تغییر پیدا کند.

جدول ۵: آماره‌های متغیرهای وارد بر مدل رگرسیونی

نام متغیر	ضرایب غیراستاندارد		ضرایب استاندارد شده		سطح معنی‌داری
	β	خطای β	بتا β	t	
عرض از مبدا	-۱.۵۸۰	۰.۲۸۱	---	-۵.۶۱۴	۰.۰۰۰
وضعیت اجتماعی	۰.۳۵۷	۰.۱۵۱	۰.۱۶۸	۲.۳۷۴	۰.۰۲۰
وضعیت اقتصادی	۱.۰۸۳	۰.۱۵۶	۰.۵۴۰	۶.۹۴۸	۰.۰۰۰
وضعیت روانشناختی	۰.۴۵۳	۰.۱۴۴	۰.۲۷۵	۳.۱۴۵	۰.۰۰۲
کیفیت محتوای پروژه	۰.۰۹۴	۰.۱۲۱	۰.۰۵۲	۰.۷۷۷	۰.۴۴۰

منبع: مطالعات تحلیلی نگارنده، ۱۳۹۲

برای آزمون فرضیه دوم و سوم تحقیق از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. همانگونه که در جدول شماره ۶ نشان داده شده است، با افزایش سطح تحصیلات بر میزان مشارکت مردم نیز افزوده می‌شود. شدت همبستگی بین متغیرهای تحصیلات و میزان مشارکت برابر با ۰.۴۲۳ می‌باشد که نشان از معنی‌داری این دو متغیر است. برای متغیر سن نیز از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. نتایج به دست آمده گویای این است که بین سن و مشارکت مردم در ساماندهی بافت‌های فرسوده، رابطه معناداری وجود ندارد ($\text{sig} = ۰.۱۸۸$) بدین دلیل فرضیه تحقیق رد شده و فرضیه صفر تایید می‌شود.

جدول ۶: سنجش رابطه سن و تحصیلات با مشارکت مردم با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون

گزاره‌ها	همبستگی پیرسون Pearson Correlation	تعداد جامعه آماری N	سطح معنی‌داری Sig. (2-tailed)
تحصیلات	۰.۴۲۳	۷۲	۰.۰۰۰
سن	-۰.۱۵۷	۷۲	۰.۱۸۸

منبع: مطالعات تحلیلی نگارنده، ۱۳۹۲

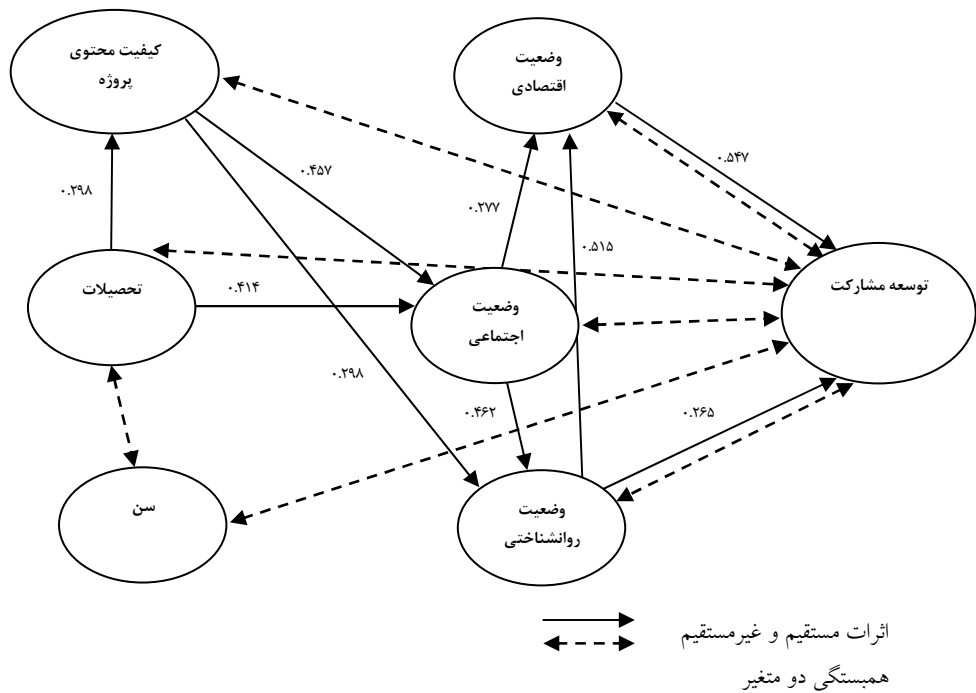
تحلیل مسیر عوامل تاثیرگذار بر مشارکت مردم در ساماندهی بافت‌های فرسوده شهری برای تبیین نظام ارتباطی بین متغیرها از آزمون تحلیل مسیر استفاده شده است. در این مدل، ضریب همبستگی متغیرهای مستقل با متغیر وابسته بر اثر مستقیم متغیرهای مستقل روی متغیر وابسته و تاثیرات غیرمستقیم سایر متغیرهای مستقل روی متغیر وابسته تقسیم می‌گردد. در این روش، اثر مستقیم متغیرهای شش‌گانه بر مشارکت مردم در ساماندهی بافت‌های فرسوده شهری از طریق رگرسیون توأم بدست آمده است. لازم به توضیح است که برای اندازه‌گیری میزان چند هم‌خطی در متغیرهای مستقل از روش معمول فاکتور تورم واریانس^۱ استفاده شده است (Williams, 1990: 82)، که مقدار VIF کمتر از ۱۰، نشان‌دهنده عدم رابطه چند هم‌خطی بین متغیرهای مستقل است (Wang, 1999: 61). در نوشتار حاضر، تحلیل مسیر عوامل تاثیرگذار بر مشارکت مردم به شرح شکل شماره ۳ است. نتایج مندرج در جدول شماره ۷ حاکی از عدم چند هم‌خطی بین متغیرهای مستقل بوده و از این رو آثار مستقیم بدست آمده برای هر متغیر مستقل قابل اعتماد است. بر اساس نتایج، متغیرهای اقتصادی و روانشناختی به ترتیب با ضریب ۰.۵۴۷ و ۰.۲۶۵، به صورت مستقیم، و متغیرهای اجتماعی و محتوای پروژه با ضرایب ۰.۱۳۰ و ۰.۱۲۸ به صورت غیرمستقیم در توسعه مشارکت تاثیر دارند. لازم به ذکر است که متغیرهای اقتصادی با ضریب ۰.۵۴۷ بیشترین تاثیر را بر میزان مشارکت مردم دارند.

جدول ۷: محاسبه تاثیر کل هر یک از شاخص‌ها بر اساس تحلیل مسیر در توسعه مشارکتی

رتبه	VIF	تاثیر کل همبستگی	تاثیرات غیر مستقیم	تاثیرات مستقیم	متغیرهای مستقل
۱	۲.۱۰۷	۰.۵۴۷	-	۰.۵۴۷	وضعیت اقتصادی
۲	۲.۷۳۴	۰.۵۴۶۷	۰.۲۸۱۷	۰.۲۶۵	متغیرهای روانشناختی
۳	۲.۰۰۵	۰.۱۳۰۱	۰.۱۳۰۱	-	وضعیت اجتماعی
۴	۱.۵۸۷	۰.۱۲۸۷	۰.۱۲۸۷	-	کیفیت محتوای پروژه
۵	۱.۴۹۸	-	-	-	تحصیلات
۶	۱.۲۴۲	-	-	-	سن

منبع: مطالعات تحلیلی نگارنده، ۱۳۹۲

۱. Variance Inflation Factor

شکل ۳: مدل تحلیل مسیر عوامل مؤثر بر توسعه مشارکت

نتیجه‌گیری

هدف تحقیق حاضر، بررسی و شناسایی عوامل مؤثر بر کاهش یا افزایش میزان مشارکت مردم بوده است که در محدوده دولتخواه جنوبی واقع در منطقه ۱۹ تهران انجام شد. همانگونه که در متن تحقیق نیز گفته شد، عوامل متعددی در میزان مشارکت مردم تاثیرگذار است که براساس مطالعات نظری، در این تحقیق، متغیرهای وضعیت اجتماعی، وضعیت اقتصادی، وضعیت روانشناختی، کیفیت محتوای پروژه، سطح تحصیلات، و سن پاسخ‌دهندگان در محدوده مورد مطالعه مورد بررسی قرار گرفت.

نتایج بررسی‌های انجام شده از طریق رگرسیون چندمتغیره و ضریب همبستگی پیرسون نشان می‌دهد که بین متغیرهای اجتماعی، اقتصادی، روانشناختی، محتوای پروژه، و تحصیلات با میزان مشارکت مردم رابطه معناداری وجود دارد، در حالیکه بین سن و میزان مشارکت مردم رابطه‌ای وجود ندارد. بدیهی است که شناخت مدیریت شهری از عوامل مؤثر بر میزان مشارکت می‌تواند

هزینه‌های برنامه‌ریزی برای شهر را کاسته و بر سرعت به‌کرد کالبدی - فضایی شهر نیز بیافزاید. نتایج بررسی‌های حاصل از مدل تحلیل مسیر نیز نشان می‌دهد که متغیرهای اقتصادی و روانشناختی به ترتیب با ضریب ۰.۵۴۷ و ۰.۲۶۵، به صورت مستقیم، و متغیرهای اجتماعی و محتوای پروژه با ضرایب ۰.۱۳۰ و ۰.۱۲۸، به صورت غیرمستقیم در توسعه مشارکت تأثیر دارند. و متغیرهای اقتصادی با ضریب ۰.۵۴۷ بیشترین تأثیر را بر میزان مشارکت مردم دارند. با توجه به آنچه که گفته شد، پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد:

- اعتمادسازی عمومی با برگزاری جلسات مذاکره (بین مدیریت شهری و شهروندان محلی) در طراحی فرآیندهای تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری محلی
- توسعه تعاملات نهادی با هدف بهبود شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و روانشناختی در میان مردمان محلی به دلیل اهمیت و تاثیرگذاری آنها بر روند مشارکت
- افزایش شفافیت برنامه‌ها و طرح‌های مدیریت شهری به منظور آگاهسازی عمومی و کمک به افزایش مشارکت مردم در امر ساماندهی بافت‌های فرسوده محلی
- نهادسازی محلی و توسعه نهادهای آموزشی در سطح محلی با هدف افزایش سطح تحصیلات و میزان مشارکت مردم در پروژه‌های محلی
- انجام آموزش‌های شهروندی و آگاهسازی عمومی با برگزاری کلاس‌های آموزشی و توزیع بروشورهای محلی از سوی مدیریت شهری
- استفاده از دانش و تخصص‌های ساکنین محلی در فرآیند تهیه و اجرای پروژه‌های ساماندهی بافت‌های فرسوده محلی
- توسعه الگوی حکمروای خوب شهری (رعایت اصولی چون پاسخگویی، قانونمندی، شفافیت، کارایی، نظارت، مسوولیت‌پذیری، عدالت، اجماع محوری و ...) در سطح محلی به منظور افزایش اعتمادسازی و مشارکت مردم در ساماندهی بافت‌های فرسوده محلی

کتابشناسی

۱. اسماعیل‌زاده، حسن (۱۳۸۶)، حقوق شهروندی و مشارکت در اداره امور شهری. مقالات برگزیده همایش حقوق شهروندی. ویژه بزرگداشت هفته قوه قضائیه؛
۲. اسماعیل‌زاده، حسن (۱۳۸۶)، جایگاه حکمروائی خوب در برنامه‌ریزی شهری. مورد نمونه: طرح متروی تهران. فصلنامه علمی - پژوهشی مدرس. شماره ۴۳؛
۳. سازمان نوسازی شهرداری تهران (۱۳۸۶)، اطلاعات آماری منطقه ۱۹ تهران؛
۴. کاظمیان، غلامرضا. سعیدی رضوانی، نوید (۱۳۸۱)، امکان‌سنجی واگذاری وظایف جدید به شهرداریها. جلد دوم: مدیریت شهری و شهرداریها در ایران. انتشارات سازمان شهرداریهای کشور؛
۵. مرکز آمار ایران (۱۳۹۰)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن. آمار منطقه ۱۹ تهران؛
۶. وزارت کشور (۱۳۷۷)، ویژه‌نامه همایش شوراهای اسلامی و مشارکت مردمی. انتشارات وزارت کشور. شماره اول؛
7. Arnstein, S.A. (1997), Ladder Of Citizen Participation. Journal Of American Institute Of Planners 35;
8. <http://www.scottishmediation.org.uk/smn/.htm>;
9. <http://www.tugi.apdip.net>;
10. <http://www.worldbank.org/afr/particip/keycon.htm>;
11. Johnston, W. Ronald. Minis, Jr. P. Henry. (1993), Toward Democratic Decentralization: Approaches to Promoting Good Governance. Research Triangle Institute;
12. Moser, (1989), community participation in urban projects in the third world, progress in plannigvol.32 part 2;
13. Pacione, Michael. (2004), Urban Geography: A Global Perspectiva. Routledge Press. New York;
14. Renee A.Irvan, Jhon Stansbury, (2004), Citizen Participation in Decision Making: Is It Worth The Effort?, Public Administration Review ,vol . 64 , No.1;
15. Terry L. Cooper, Thomas A. Bryer, Jack W. Meek, (2006), Citizen-Centered Collaborative Public Management, Special Issue, Public Administration Review Thomas, John C. (1995), Public Participation in Public Decisions. San Francisco: Jossey-Bass;
16. Wang, G.M, S. Kong & O. Moreno (1999), Genetic analysis of grain filling rate and duration in Maize Field cropsres, No, 61;
17. Williams, W. A. B. Jones & M. Dement, (1990), A Concise Table for Path Analysis Statistic, Agron, 82, Pp 1022-1024;
18. www.ILO.com.